

Ústavní právo

Materiál byl vytvořen v rámci projektu
Nové výzvy, nové příležitosti, nová škola

*Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním
fondem a státním rozpočtem České republiky*

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Definice a prameny ústavního práva

Ústavní právo je soubor právních norem upravujících nejdůležitější právní vztahy ve státě, a to:

- a) uspořádání státu (republika nebo monarchie, unitární stát nebo federace)
- b) rozdělení a výkon státní moci (moc zákonodárná, výkonná a soudní)
- c) základní práva a svobody občanů

Prameny ústavního práva

1. **všechny ústavní zákony** - Ústava ČR, Listina základních práv a svobod
2. **běžné zákony** - např. volební zákony, zákony týkající se státního občanství a území státu, zákon o právu petičním, zákon o právu shromažďovacím atd.
3. **mezinárodní smlouvy** - např. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Úmluva o právním postavení uprchlíků a desítky dalších smluv
4. **nálezy Ústavního soudu** - ruší nižší předpisy nebo jejich části

Ústava České republiky

– ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

– struktura Ústavy ČR:

- Preambule
- Hlava 1: základní ustanovení
- Hlava 2: moc zákonodárná
- Hlava 3: moc výkonná
- Hlava 4: moc soudní
- Hlava 5: nejvyšší kontrolní úřad
- Hlava 6: Česká národní banka
- Hlava 7: Územní samospráva
- Hlava 8: Přejícná a závěrečná ustanovení

Základní ustanovení

- jsou zde ustanovení vymezující základy politického systému
- ČR je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana
- politický systém je založen na svobodném vzniku a volné soutěži politických stran, které respektují demokratické principy a odmítají násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů
- mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je ČR vázána, jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem.
- nikdo nesmí být proti své vůli zbaven státního občanství
- státní symboly ČR jsou: *velký a malý státní znak, státní barvy, státní vlajka, vlajka prezidenta republiky, státní pečeť a státní hymna*

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Moc zákonodárná

- vykonává ji **Parlament**, který je tvořen dvěma komorami - **Poslaneckou sněmovnou** a **Senátem**

Poslanecká sněmovna

- 200 poslanců volených na 4 roky
- poslancem může být každý občan, který má právo volit a dosáhl věku 21 let
- jsou voleni podle zásad poměrného zastoupení (hlasy pro kandidátní listiny politických stran)
- projednává návrhy všech zákonů
- schopnost usnášení za účasti 1/3 poslanců, k přijetí zákona je potřeba souhlasu více než 1/2 přítomných
- k přijetí ústavního zákona nebo mezinárodní smlouvy je třeba souhlas 3/5 všech poslanců
- lze ji rozpustit

Senát

- 81 senátorů volených na 6 let
- senátorem může být každý občan, který má právo volit a dosáhl věku 40 let
- jsou voleni podle zásad většinového volebního systému (volební hlasy pro jednotlivé kandidáty)
- schopnost usnášení stejná jako u poslanců
- nemusí projednávat všechny návrhy zákonů; nevyjádří-li se k návrhu zákona do 30 dnů, je návrh zákona přijat
- k přijetí ústavního zákona nebo mezinárodní smlouvy je třeba souhlas 3/5 přítomných senátorů
- nelze jej rozpustit
- pokud je Poslanecká sněmovna rozpuštěna, přísluší Senátu přijímat zákonná opatření ve věcech, které nesnesou odkladu a vyžadovaly by jinak přijetí zákona

Aktivní volební právo - právo volit, má každý státní občan ČR, který dosáhl věku 18 let

Pasivní volební právo - právo být zvolen

Poslancům a senátorům zaručuje ústava tzv. **imunitu** - nelze je trestně stíhat bez souhlasu příslušné komory Parlamentu ČR.

Posláním Parlamentu je především legislativní činnost - projednávání a přijímání zákonů.

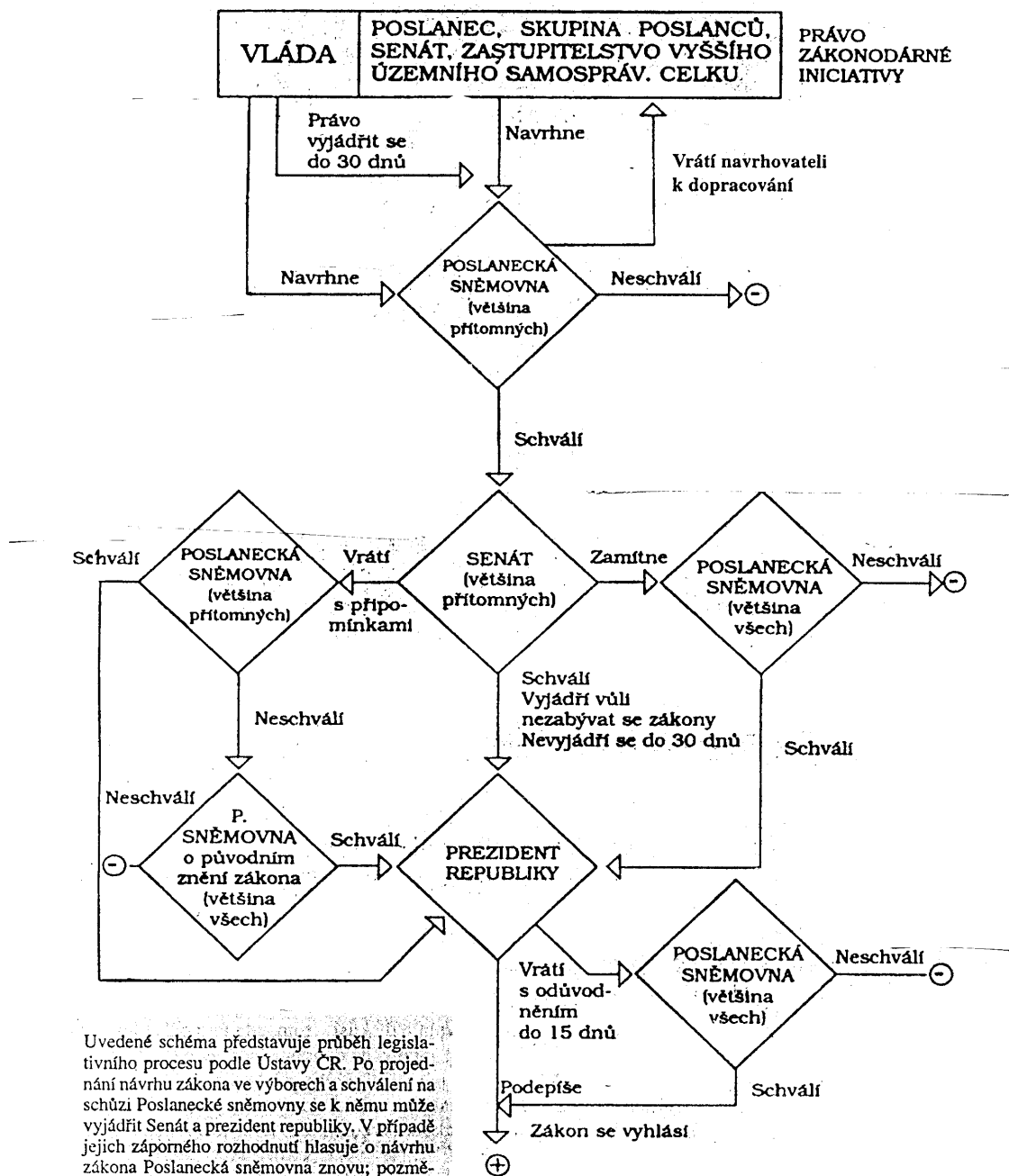
Zákonodárná iniciativa je právo podávat návrhy zákonů. Toto právo mají poslanci, skupina poslanců, Senát, vláda, zastupitelstvo vyššího územně správního celku. Návrhy se podávají Poslanecké sněmovně, vláda má právo vyjádřit se ke všem návrhům zákonů. Schůze obou komor Parlamentu ČR jsou veřejné.

Přijaté zákony podepisuje předseda Poslanecké sněmovny, prezident republiky a předseda vlády.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Proces schvalování zákonů

Uvedené schéma představuje průběh legislativního procesu podle Ústavy ČR. Po projednání návrhu zákona ve výborech a schválení na schůzi Poslanecké sněmovny, se k němu může vyjádřit Senát a prezident republiky. V případě jejich záporného rozhodnutí hlasuje o návrhu zákona Poslanecká sněmovna znovu; pozměňovací návrhy však již nejsou přípustné. Zákon může být definitivně schválen se souhlasem prezidenta republiky, nebo proti jeho vůli se souhlasem alespoň 101 poslanců.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Moc výkonná

Nejvyšší orgány výkonné moci jsou **prezident republiky** a **vláda**.

Prezident republiky

- je hlavou státu
- je volen Parlamentem na společné schůzi obou komor
- volební období prezidenta republiky trvá 5 let a začíná dnem složení slibu
- zvolen může být každý občan ČR volitelný do Senátu, může být zvolen max. 2x za sebou
- pro zvolení musí získat nadpoloviční většinu hlasů všech poslanců i všech senátorů
- není z výkonu své funkce odpovědný
- prezidenta republiky nelze zadržet, trestně stíhat ani stíhat pro přešlepek nebo jiný správní delikt
- prezident republiky může být stíhán pro velezradu, a to před Ústavním soudem na základě žaloby Senátu. Trestem může být ztráta prezidentského úřadu a způsobilosti jej znovu nabyt.

Výlučné pravomoci prezidenta republiky

- jmenuje a odvolává předsedu a další členy vlády
- svolává zasedání Poslanecké sněmovny
- může rozpustit Poslaneckou sněmovnu (v krizové situaci)
- jmenuje soudce Ústavního soudu, předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu
- jmenuje prezidenta a víceprezidenta NKÚ, členy Bankovní rady ČNB)
- právo milosti, právo zastavit probíhající trestní řízení, právo nařídít nezahajovat trestní řízení
- podepisuje zákony
- právo vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního

Pravomoci prezidenta republiky vyžadující spolupodpis vlády

- zastupuje stát navenek
- sjednává mezinárodní smlouvy
- je vrchním velitelem ozbrojených sil
- jmenuje a povyšuje generály
- přijímá, pověřuje a odvolává vedoucí zastupitelských misí
- propůjčuje a uděluje státní vyznamenání
- vyhlašuje volby do Poslanecké sněmovny a Senátu
- uděluje amnestii

Vláda

- vrcholný orgán výkonné moci
- skládá se z předsedy vlády, místopředsedů vlády a ministrů
- je jmenovaná prezidentem republiky
- je odpovědna Poslanecké sněmovně, která ji může vyslovit nedůvěru
- rozhoduje ve sboru
- k přijetí usnesení vlády je třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech jejích členů
- k provedení zákona a v jeho mezích je vláda oprávněna vydávat nařízení

Moc soudní

- vykonávají ji soudy, posláním je ochrana ústavnosti, poskytování ochrany právům a výlučné rozhodování o vině a trestu
- ústava zdůrazňuje nezávislost soudů i nezávislost soudců
- soudce nelze proti jejich vůli odvolat nebo přeložit k jinému soudu
- soudce nemůže zastávat místo prezidenta republiky, člena Parlamentu ani jinou funkci ve veřejné správě; zákon stanoví, se kterými dalšími činnostmi je výkon soudcovské funkce neslučitelný (soudce nesmí být členem politické strany či hnutí, vykonávat placenou nebo jinou výdělečnou činnost)
- jednání před soudem je ústní a veřejné (až na výjimky), rozsudek se vyhláší vždy veřejně

Nejvyšší kontrolní úřad (NKÚ)

Je to samostatný a nezávislý orgán, který provádí kontrolu:

- hospodaření se státním majetkem
- plnění státního rozpočtu
- zadávání státních zakázek

Je tedy oprávněn kontrolovat činnost ministerstev, jiných správních úřadů a státních orgánů, FO a PO (mimo ČNB). Výsledky své kontrolní činnosti předkládá NKÚ Poslanecké sněmovně.

Česká národní banka (ČNB)

Je to ústřední banka státu, jejím základním posláním je *péče o cenovou stabilitu*. Nejvyšším orgánem ČNB je bankovní rada. Je sedmičlenná. V jejím čele je guvernér ČNB. ČNB musí podávat Parlamentu nejméně 2x ročně zprávu o měnovém vývoji a nejméně 1x za tři měsíce o něm informovat veřejnost.

Činnost ČNB (je nezávislá na pokynech vlády):

- určuje měnovou politiku
- vydává bankovky a mince
- řídí peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank a pečuje o jejich plynulost a hospodárnost
- vykonává dohled nad prováděním bankovních operací v ČR
- vede účty jiných bank a přijímá jejich vklady
- v oblasti financí obchoduje s ČR
- provádí operace v devizovém hospodářství, např. vyhláší kurz české měny k cizím měnám

Listina základních práv a svobod

- ústavní zákon č. 2/1993 Sb.
- je součástí ústavního pořádku ČR
- vychází se toho, že základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcižitelné, neprohlčitelné a nezrušitelné
- základní princip: každý má právo na stejnou zákonnou ochranu bez ohledu na rasu, náboženství, politické přesvědčení, národnost, sociální původ, rod, majetek apod.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Základní práva a svobody občanů vyplývají z těchto dokumentů přijatých Valným shromážděním OSN:

1. Všeobecná deklarace lidských práv (přijata v r. 1948)
2. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
3. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Obsah Listiny základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod rozlišuje 4 základní skupiny práv a svobod :

1. Základní lidská práva

- právo na život (proto se nepřipouští trest smrti)
- nedotknutelnost osoby a jejího soukromí
- zákaz nucených prací nebo služeb
- právo vlastnit majetek
- právo domovní svobody (nedotknutelnost obydlí, domovní prohlídka jen na písemný příkaz soudce)
- právo na zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti
- právo listovního tajemství
- svoboda pohybu a pobytu
- svoboda smýšlení, svědomí a vyznání
- svoboda projevu

2. Práva politická

- právo projevit svobodně svůj názor na kteroukoli záležitost
- zákaz cenzury
- právo petiční
- svoboda shromažďovací
- svoboda sdružování
- právo podílet se na správě věcí veřejných
- právo zakládat politické strany a hnutí

3. Práva národnostních menšin a etnických skupin

- rozvíjet vlastní kulturu
- rozšiřovat a přijímat informace v jejich jazyce
- spolčovat se v národnostních sdruženích

4. Hospodářská, sociální a kulturní práva

- právo na svobodnou volbu povolání
- právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost
- právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací
- právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky
- právo na stávku
- zvláštní práva žen, mladistvých a zdravotně postižených (v souvislosti s výkonem práce)
- právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele

- právo na ochranu zdraví
- právo na vzdělání
- právo na ochranu manželství, mateřství, rodiny
- právo přístupu ke kulturnímu bohatství
- právo na příznivé životní prostředí

Listina základních práv a svobod věnuje významnou pozornost také soudní a jiné ochraně těchto práv a svobod. Toto právo je chápáno všeobecně jako právo domáhat se jakéhokoli práva stanoveného právním řádem (a v určitém rozsahu i mezinárodní smlouvou).

Vedle obecného zakotvení práva na soudní ochranu obsahuje dále LZS řadu principů výkonu spravedlnosti, systému soudnictví a procesních práv osob jako účastníků jednání před soudy. Jde např. o

- právo na zachování příslušnosti soudu i soudce
- právo na projednání věci veřejně
- právo na právní pomoc v řízení před soudy a jinými orgány
- právo užívat vlastního jazyka v soudním i jiném řízení
- právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ